

НОВИТЕ МОМЕНТИ В ПРАВНАТА УРЕДБА НА ОПРЕДЕЛЕНИЯТА В НОВИЯ ГПК

Ст. ас. Даниела Зарева, БСУ

NEW MOMENTS IN THE LEGAL ORDER ABOUT THE RULINGS OF THE COURT ACCORDING TO THE NEW CIVIL PROCEDURE CODE

Senior assistant professor Daniela Zareva, BFU

Abstract: The presented material compares the legal order about the court rulings according to the revoked and to the new Civil Procedure Code.

The author reaches to the conclusions, that there are no main differences between the provisions of the revoked and the new Code, but the latter gives the base for a new delimitation of the court rulings in the view of their cassation procedure. The requirements to the rulings, which are subject of compulsory and facultative appellation, are specified.

Key words: court rulings, specifics, appellation, requirements, procedure.

Действащият ГПК е обнародван в Държавен вестник, бр.59 от 20.07.2007г., и е в сила от 01.03.2008г.

Като основна причина за приемането на изцяло нов процесуален закон в мотивите към проекта на ГПК се посочва „реформиране на съдебния исков процес с цел оптимизиране работата на съда”. Тази цел вносителите на законопроекта, понастоящем действащ закон, са заложили да се постигне чрез „превръщане на първоинстанционното производство в гръбнак на иския процес, въвеждането на ограничено въззивно обжалване и касационно обжалване, подчинено на обществения интерес от еднакво прилагане на закона и развитието на правото”¹. Като следваща цел пред новата уредба е поставена „бързината в развитието на съдебното производство”, заложена да се постигне чрез въведените концентрационен началото, процесуални преклузии, размяната на книга и подбор при допускането на касационно обжалване на съдебните актове. Изброяването, разбира се, не е нито изчерпателно, нито обяснително, тъй като анализът на тези нови моменти излиза извън конкретния предмет на изложението, а именно – новите моменти в правната уредба на определенията.

Определенията са най-многобройните актове, които се постановяват в хода на всяко едно исково производство. Чрез тях съдът се произнася по въпросите, свързани това - дали и как да процедира по съществуващото на делото². Това са тъй наречените „процедурни въпроси”. При тяхното решаване съдът не се произнася по съществуващото на дело, по спора, с който е сезиран. Разбира се, основният предмет на делото не е задължително да е решаването на материално правен спор. С определение

¹ Мотиви към проекта на Граждански процесуален кодекс

² Така Сталев, Ж., „Българско гражданско процесуално право”, ИК Сиела, С., 2001, с.229

съдът ще се произнесе и в случаите на уважаване на молба за обезпечаване на бъдещ иск или при изменение на решението в частта за разноските или в други случаи, при които предмет на делото не е въпрос от материално правно естество. Подобни съдебни постановления, както ги нарича проф.Сталев³, дори и в случаите когато поставят край на съдебното производство поради изчерпване или решаване на въпроса, с който е сезиран съда, се разграничават от съдебните решения поради това, че:

- правните последици на определенията не могат да надхвърлят рамките на производството, в което са постановени; или
- не подлежат на самостоятелно обжалване или се обжалват с частна жалба;
- не могат да се атакуват с извънредните средства за отмяна;
- по принцип могат да бъдат изменени или отменени от съда, който ги е постановил.

Тези установени в отменената законова уредба положения са възприети и от новата.

При действието на отменения ГПК, систематично, **определенията и техният режим** бяха уредени в текста на чл.195 ГПК (отм.). В новия закон тази разпоредба е възпроизведена в два самостоятелни текста. Като несъществена разлика, но осъвременяваща текста на закона, може да се посочи замяната на думата „опущение” (чл.195 ГПК отм.), с думата „пропуск”. Няма промяна в предмета на тези съдебни произнасяния, а именно - по въпроси, с които не се решава спорът по същество (чл.252 ГПК). Непроменено е и положението, според което, определенията, които не слагат край на делото, могат да бъдат изменени или отменени от същия съд. Осъвременяване на уредбата се забелязва в промяната на думата „опущение” от стария ГПК с думата „пропуск”. Следва да се сподели изразеното становище за липсата на нужда от подобна промяна⁴.

Нова и без аналог в сравнение с отменената уредба е разпоредбата на чл.254 от ГПК, озаглавена „Съдържание на определението”. В текста на ал.1 се въвежда задължението за мотивиране на определенията, с които съдът се произнася по противоречащи искания на страните, както и в случаите на отхвърляне на техни искания. По аргумент на противното от текста на чл.253 ГПК може да се направи извода, че мотивирането на определенията ще е задължително в посочените в ал.1 случаи, без значение, дали с това определение се слага край на делото или не. Достатъчно е, с този акт съдът да се произнася по противоречащи искания на страните. Ако е необходимо, в мотивите съдът трябва да посочи исканията на страните и обстоятелствата по делото, които са във връзка с тях.

В ал.2 на чл.254 ГПК законодателят е посочил изискванията към формата на определенията, ако те са постановени в закрито заседание. Тези изисквания, изброени в 7 точки, са аналогични на тези, установени към формата и съдържанието на съдебното решение. Подобна аналогия е необходима, тъй като определенията, постановени в закрити съдебни заседания, са актове, които трябва да бъдат връчени на страните по реда на чл.7, ал.2 ГПК. Дори и да не подлежат на самостоятелно обжалване. Аргументи в тази връзка могат да се потърсят в задължението на съда по чл.8, ал.3 относно

³ Цит.съч., с.230

⁴ Иванова, Р., Бл.Пунев, С.Чернев, „Коментар на новия Граждански процесуален кодекс”, ИК „Труд и право”, С., 2008, с.184. Макар цитираният коментар да е направен относно замяната на термина „препирня” със „спор” относно подсъдността, изразеното относно едновременното архаично звучене в разговорни език, но от друга страна – придаването на съответно правно-техническо съдържание и възприемане на тази дума в съдебния език, следва да бъде приложено и в обсъжданата хипотеза.

осигуряването от съда на възможност на страните да се запознаят с движението на делото и да изразят становище по него.

Законодателят не е предвидил нарочна форма и съдържание на определенията, които се постановяват в хода на съдебното заседание. Това е логично, тъй като те се отразяват в съдебния протокол, който е формата за тяхната действителност. От друга страна – в текста на чл.150, ал.1 са посочени изискванията към формата на съдебния протокол, чиято цел е да индивидуализира протокола от съдебното заседание по конкретното дело спрямо протоколите, изготвени за заседанията по всички останали дела, образуващи дневния график на съответния съдебен състав. За разлика от отменения ГПК в новия закон е уредена изрично доказателствената сила на протокола (чл.152), който възпроизвежда становището на правната доктрина и натрупаната константна съдебна практика. Вече законодателно е закрепено положението, че протоколът от заседанието е доказателство за извършените в съдебното заседание съдопроизводствени действия, като неустоверените такива, без значение дали са на страните или на съда, се смятат за неизвършени. Въпреки че не е изрично посочено в закона, но дори и определението да е постановено в съдебно заседание, ако с него съдът се произнася по противоречиви искания на страните, то трябва да бъде мотивирано. Така се случва и в практиката.

Дали определението ще бъде постановено в закрито съдебно заседание или в открито такова, е без значение за неговия **предмет**. С оглед този критерий определенията се разделят на такива, които прекратяват производството поради неговата недопустимост, и други – по хода (движението) на делото.

По същество са запазени категориите **определения, които могат да бъдат обект на самостоятелен контрол по пътя на тяхното обжалване**. Според това деление определенията се обособяват в две групи – определения, които подлежат на самостоятелно обжалване чрез частна жалба, и определения, които се обжалват заедно с решението по делото.

Втората група може да се определи като по-многобройна, тъй като в нея се включват всички определения по движението на делото – по администрирането на подадената искова молба, по призоваването на страните, по даване ход на делото, по доказателствените искания и т.н. При нарушаване на установените в ГПК правила относно произнасянето на съда по съответния въпрос винаги ще е налице нарушение на съдопроизводствените правила, което ако съществено – може да доведе, и в повечето случаи е така, до неправилност на постановеното решение. Много често неправилната преценка на допустимостта, необходимостта и относимостта на доказателствено искане на която и да е от страните води до невъзможност, делото да бъде попълнено с доказателства. Според новия ГПК това е самостоятелно основание за обжалване на въззивното решение като неправилно, което от своя страна налага събиране на недопуснатите доказателствени средства при второинстанционното гледане на делото.

Определенията, които подлежат на самостоятелно обжалване чрез частна жалба, са уредени в чл.274, ал.1 ГПК. По този начин заинтересованата страна се защитава срещу незаконосъобразно процедиране и произнасяне от страна на съда в случаите, когато тези определения не могат да се контролират по повод обжалване на решенията. Това означава, че тези определения не могат да бъдат оттеглени (отменени или изменени) от съда, който ги е постановил поради промяна на обстоятелствата, грешка или пропуск – чл.253 ГПК. Аналогично на отменения чл.213 ГПК и по смисъла на чл.274, ал.1 от новия ГПК на самостоятелно обжалване подлежат определенията,

преграждащи по-нататъшното развитие на делото, както и тези, за които самостоятелното им обжалване е предвидено в изрична законова разпоредба.

На актовете от първата група (чл.274, ал.1, т.1 ГПК) са приравнени като режим и средства за защита едноличните разпореждания на председателите на районния, окръжния и апелативния съд в хипотезите на връщане на исковата молба (чл.129, ал.3 и 4 ГПК), на въззивната жалба (чл.262, ал.3), и на касационната жалба (чл.286, ал.2 ГПК). Тези разпореждания преграждат развитието на делото, тъй като се отрича надлежното упражняване на правото на иск, респ.на жалба. Законодателят не направил разграничение, дали определението е постановено от първоинстанционния или от въззивния съд⁵.

Новият процесуален закон запазва систематичното място на главата Обжалване на определенията, като разполага тази материя в Глава Двадесет и първа, отново след уредбата на въззивното обжалване на съдебните решения и преди тази за тяхното касационно обжалване.

На съответното им систематично място (чл.262, ал.3 и чл.286, ал.2), както и по отменената уредба (съответно чл.200, ал.3 и чл.218в, ал.5 ГПК отм.), са останали едноличните разпореждания за връщане на подадените въззивна, респ. касационна жалба от съответния първоинстанционен, съответно въззивен съд. Запазена е и функционалната подсъдност на жалбите против определенията, като в отклонение на отменената уредба изрично е предвидено, че определенията, постановени от касационната инстанция подлежат на обжалване пред друг тричленен, а не петчленен (както бе по отменената уредба – чл.218в, ал.5, предл.1 ГПК (отм.)) състав на ВКС.

Като че ли новата уредба дава по-голяма прегледност и систематичност на тази материя от гражданския процес в сравнение с отменената⁶. В една и съща глава се уреждат не само видовете определения, но и процедурата по тяхното обжалване, включително и тяхното касационно обжалване на определенията. Във връзка с последното, отменената уредба препращаше към актовете, подлежащи на контрол от страна на ВКС (чл.218а, ал.1, б."в" ГПК отм.). Това изискваше тълкуване, тъй като се стигна до противоречиво прилагане на хипотезите от съдилищата. Изразено е становище, че новата уредба не дава възможност за в бъдеще от противоречие в прилагането⁷, като това е направено на законово равнище с ал.3 на чл.274 ГПК. За съжаление, натрупаната към момента практика показва обратното⁸, въпреки че една от идеите, които са заложили в новия ГПК, е уеднаквяването на съдебната практика, намерила отражение и сред специалните основания за допускане до касация (чл.280, ал.1 ГПК)⁹.

Новата уредба на ал.2 и ал.3 на чл.274 ГПК прави **разграничение на определенията, което не съществуваше в отменения закон**. Предвиден е режим на *задължително* и на *факултативно касационно обжалване* на определенията, в зависимост от това, в какво качество е действал въззивният съд при постановяване на

⁵ Така и Влахов, Кр., „Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс”, Изд. „Сибир”, С., 2009, с.198.

⁶ Иванова, Р., Бл.Пунев, С.Чернев, „Коментар на новия Граждански процесуален кодекс”, ИК „Труд и право”, С., 2008, с.473.

⁷ Пак там, с.473.

⁸ На автора на настоящото е известно, че предстои постановяването на Тълкувателно решение относно прилагането на чл.274, ал.3 от ГПК. Към момента на приключване на работата по този материал и предаването му за печат, такова все още не е постановено.

⁹ Така Влахов, Кр., цит.съч. с.197

определението. Намирам, че по този начин новата процесуална уредба дава основание за създаването и развиването на нови доктринерни квалификации и критерии по отношение на тези актове. Отменената уредба не даваше основания за подобни анализи.

Поради това и с оглед текстовете на чл.274, ал.2 и ал.3 ГПК, с оглед **възможността за обжалване на определенията пред ВКС**¹⁰, могат да се обособят следните две категории определения:

- Определения, подлежащи на задължително обжалване пред ВКС (чл.274, ал.2 ГПК) и

- Определения, които подлежат на факултативно обжалване пред ВКС (чл.274, ал.3 ГПК).

И при двете групи, конкретното определение, по отношение на което се поставя въпросът за обжалваемостта му, трябва да е такова, което попада в хипотезите на ал.1 на чл.274 ГПК.

Определенията, които подлежат на задължително обжалване пред ВКС, са тези определения по чл.274, ал.1 ГПК, които са постановени от въззивна инстанция. Това са определенията, с които *въззивният съд* (окръжен или апелативен) в производството по *обжалване на съдебно решение* за първи път се произнася по процесуален въпрос (например, уважи се искане за допускане на обезпечаване на иска; въззивният съд спре производството, и др.). Важно е, при постановяване на акта съдът да не действа като контролираща инстанция по разрешения от него въпрос. В подобни случаи заинтересованата страна може да подаде **винаги** частна жалба до ВКС, стига определението да е постановено по дело, по което обжалваемият интерес е над 1 000 лв. (аргумент от чл.274, ал.3 ГПК).

Ако подобно определение е постановено за *първи път от ВКС*, разбира се в рамките на касационно обжалване на съдебно решение, частната жалба подлежи на разглеждане **от друг състав на ВКС**. Това означава, че обжалването ще се развие пред друг тричленен състав на съда, а не пред петчленен. В сравнение с отменената уредба, разликата е значителна. Допреди влизане в сила на новия ГПК обжалването пред петчленен състав на ВКС бе изключение – беше допустимо само по отношение на определения, преграждащи развитието на касационното производство, респ.производството по отмяна, постановени от тричленните състави или от председателя на съда чл.218в, ал.5 и чл.232, ал.3 ГПК (отм.).

При новата уредба обжалването на определенията пред ВКС е установено като правило – не само когато определението по чл.274, ал.1 е постановено от въззивния съд, но и когато ВКС се е произнесъл за първи път по определен процесуален въпрос. Във всички случаи ВКС ще разгледа въпросът, с който е сезиран, в тричленен състав, без значение, дали не осъществява контрол върху дейността на друг тричленен състав на ВКС. Така е подкрепено правилото относно състава, в който заседава ВКС (чл.110, т.1 от Закона за съдебната власт).

Същностните белези на **втората група определения** - тези, които подлежат на **факултативно обжалване пред ВКС**, са следните:

1. Определението да попада в хипотезата на чл.274, ал.1 ГПК;
2. Да са налице предпоставките на чл.280, ал.1 ГПК;
3. Определението да е такова по т.1 или т.2 от чл.274, ал.3 ГПК;

¹⁰ Така и Иванова, Р., Бл.Пунев, С.Чернев, „Коментар на новия Граждански процесуален кодекс”, ИК „Труд и право”, С., 2008, с.474 и сл.

4. Определението да е постановено по дело с обжалваем интерес над 1 000 лв.(арг. от чл.274, ал.4 ГПК).

Ако предпоставките по т.1 и т.4 от горното изброяване трябва да са налице и при определенията от първата група, останалите две условия са специфични и могат да се определят като *допълнителни изисквания* за допустимост на обжалването на определенията. При наличието на предпоставките по чл.280, ал.1 ГПК на обжалване пред ВКС подлежат:

а) определенията на въззивните съдилища, с които се оставят без уважение частни жалби срещу определения, преграждащи по-нататъшното развитие на делото;

От така формулирания текст на закона и при сравнението му с чл.274, ал.2 се прави изводът, че тези определения не са постановени за първи път от въззивната инстанция при проверка на съдебното решение, а са постановени по повод образувано пред нея производство за контрол на първоинстанционно определение, подлежащо на самостоятелно обжалване с частна жалба.

б) определения, с които се дава разрешение по същество на други производства или се прегражда тяхното развитие.

В тази група влизат определенията, с които конкретният процесуален въпрос е бил разрешен от първоинстанционния съд, а след това и от въззивния по повод подадена частна жалба. Такива ще са определения за обезпечаване на иска, издаване на дубликат от изпълнителен лист и др. Ако въззивният съд за първи път се е произнесъл по този въпрос, то в този случай определението ще попада в обхвата на чл.274, ал.2 и ще подлежи на задължително разглеждане от ВКС. Въпросът за наличието на условията по чл.280, ал.1 ГПК няма да се разглежда.

Горните видове определения, по б."а" и по б."б" ще подлежат на касационно обжалване само ако са налице предпоставките за допускане до касация (чл.280, ал.1 ГПК) и определението е постановено по дело с обжалваем интерес над 1 000 лв. (чл.274, ал.4 ГПК). Компетентен да прецени наличието или отсъствието на тези предпоставки е винаги и само ВКС. Каквото и да е произнасяне по този въпрос от страна на въззивния съд ще е без значение. Въззивният съд, както и до сега, е длъжен само да администрира жалбата – да провери дали определението по принцип подлежи на обжалване, наличието на правен интерес от обжалването, спазването на срока за подаване на частната жалба, да проследи внасянето на съответната държавна такса и наличието на съответните преписи и приложения. По аргумент от чл.285 във вр.с чл.284, ал.3, т.1 ГПК въззивният съд може да провери, дали към жалбата са приложени или в нея се съдържа изложение на основанията за допускане на касационно обжалване, но не и да прецени, дали тези основания са годни да доведат до допускане на касационното обжалване и разглеждане на жалбата по същество. Тези въпроси са от компетентността на ВКС, тъй като именно в извършването на подбор измежду всички подадени до тази висша съдебна инстанция жалби се изразява едно от същностните нововъведения в ГПК – селекция на актовете, чиято действителност, допустимост и правилност ще се контролират по същество от висшата съдебна инстанция в България.

Доколкото при извършването на подбор и при частните касационни жалби се изследва наличието на предпоставките за допускане до касационно обжалване по чл.280, ал.1 ГПК, приложимост ще намерят и тълкуванията, дадени в Тълкувателно решение № 1/19.02.2010г. на ОСГК и на ОСТК на ВКС.

При преценка на въпроса за обжалваемостта на определенията, доколкото новата процесуална уредба не разкрива същностни разлики в тази връзка с отменената, приложение ще продължат да намират и Тълкувателно решение № 1/2000г.,

Тълкувателно решение № 1/2001г. и Тълкувателно решение № 2/2004г. на ОСГК на ВКС.

Самата процедура по обжалване на определенията не разкрива съществени промени.

Актът, с който се търси защита срещу порочното (незаконосъобразно) процедуране или произнасяне по процесуални въпроси от страна на съда е **частна жалба**. Тя се подава от лице, което има правен интерес от търсената защита, в **едноседмичен срок** от съобщаване на определението. Тук може да се посочи, че законодателят е променил установения в отменения чл.214, ал.1 ГПК 7-дневен срок на седмичен, в съответствие с общата тенденция на новата уредба - изчисляването на сроковете да е в седмици и месеци, а не в дни, както беше преимуществено в отменената уредба. Началният момент на срока е датата, на която определението е било съобщено на страната, т.е. когато на нея ѝ е бил връчен препис от този акт – чл.7, ал.2 от ГПК. Ако определението е било постановено в съдебно заседание, в което страната е присъствала, срокът започва да тече от датата на заседанието (чл.275, ал.1, изр.2).

След получаването на редовна, т.е. отговаряща на изискванията по чл.275 ГПК, и допустима (подадена от лице с правен интерес и в срока за обжалване) частна жалба, съдът изпраща препис от нея на другата страна в производството. От датата на получаване на жалбата възниква правото на другата страна да подаде отговор. Това право следва да бъде упражнено в едноседмичен срок, който е преклузивен. Отговорът на частната жалба по същество е действие на страната, което е аналогично на отговора на исковата молба или отговора на въззивната жалба. В този документ страната може да изложи съображения в подкрепа на правилността на обжалваното определение и срещу основателността на частната жалба. Законът не съдържа забрана за представяне на доказателства в подкрепа на твърденията, изложени в отговора.

Изтичането на срока при всички положения погасява възможността на страна да подаде отговор на връчената ѝ частна жалба, а по отношение на съда – поражда неговото задължение да комплектова жалбата (като приложи към нея отговора и препис от обжалваното определение) и да я изпрати на горестоящия съд (чл.276, ал.2 ГПК). Законодателят не е посочил изрично, какво следва да се разбира под „горестоящия съд” – дали това е непосредствено по-горестоящия в институционално отношение съд, или – ще се прилагат правилата на функционалната подсъдност от гледна точка обжалването на съдебното решение. Възприема се второто становище, като един от доводите в негова подкрепа се съдържа и в текста на чл.278, ал.4 ГПК, препращащ към правилата за обжалване на решенията.

Частната жалба не спира производството по делото, нито изпълнението на обжалваното определение, освен ако в закон е предвидено друго или ако съдът не прецени, че е необходимо да постанови спиране до решаването на частната жалба (чл.277 ГПК). Допълнително в подкрепа на това е и обстоятелството, че самото дело по принцип не се изпраща на горната инстанция. Изпраща се само препис от обжалваното определение, като това е вменено в задължение на съда, чийто акт се обжалва.

Разбира се, възможни са и случаи, при които е невъзможно продължаване разглеждането на делото. Такъв би бил случаят, ако се обжалване определение за спиране или прекратяване на производството.

Частната жалба до ВКС срещу въззивни определения, т.е. в хипотезата на обжалване на определения, които подлежат на факултативно обжалване пред ВКС, трябва да бъде приподписана от адвокат или юрисконсулт, освен ако жалбоподателят не е правоспособен юрист (арг.от чл.278, ал.4 във вр.с чл.284, ал.2 ГПК). Това няма да се

прилага за случаите, в които определението подлежи на задължително обжалване пред ВКС.

След постъпване на частната жалба и приложенията към нея в по-горестоящия съд по нея се образува т.нар. частно производство. По принцип съдът разглежда жалбата в закрито заседание, т.е. без призоваване на страните, освен ако не прецени, че е необходимо, страните да бъдат призовани лично.

По-горестоящият съд действа по правилата на въззивната инстанция. Аргументи за това се откриват както в текста на чл.276, ал.2 ГПК относно съдържанието на частната жалба, препащане към съдържанието на въззивната жалба, така и в правилото на чл.278, ал.4 ГПК. Поради това сезираният съд може да събира доказателства, ако намери това за необходимо, и е длъжен сам да реши въпроса по жалбата, ако отмени обжалваното определение, без да връща жалбата на долустоящия съд. По същият начин следва да процедира и ВКС, въпреки че в производството по обжалване на съдебни решения той разполага с възможността да върне жалбата за произнасяне на по-долустоящия съд.

Постановеното определение по частната жалба е задължително за долустоящия съд.

Резюме

Представеният материал сравнява уредбата на определенията по отменения и новия Гражданско процесуален кодекс.

Достига се до изводите, че по същество не са налице съществени различия между старата и новата уредба, но последната дава възможност за извеждане на ново разграничение на определенията с оглед тяхното касационно обжалване. Посочени са изискванията към определенията, които подлежат на задължително и на факултативно обжалване.